

Jolanta ŁABA

OBRZĘDY WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO DROGĄ DO WEWNĄTRZ

Treść: 1. Symbolika przejścia; 2. Schemat inicjacji religijnej; 3. Fenomenologia chrześcijańskich rytów przejścia; Zakończenie.

Słowa kluczowe: wtajemniczenie chrześcijańskie, fenomenologia religii, inicjacja religijna, sakramenty.

Keywords: Christian initiation, phenomenology of religion, religious initiation, sacraments.

Wewnętrzne życie każdego człowieka to świat, do którego trzeba wejść przez specjalną bramę za pomocą konkretnego klucza. Kiedy człowiek spotyka *Sacrum*, nie może nie reagować. Dla współczesnego człowieka, żyjącego w świecie pluralizmu światopoglądowego, bogactwo ludzkich doświadczeń religijnych czasem zdaje się być labiryntem bez wyjścia. Aby prawidłowo rozwijać się w duchu, „rozwiązać łamigłówkę” religijnych odczuć i wrażeń, potrzeba konkretnych wskazówek. Chrześcijanie wierzą, że istnieje bezpieczna i pewna droga, na której nie sposób zgubić prawdy o Bogu. Przez tytułowe Wewnątrz rozumiem rzeczywistość Bożą, do której człowiek może wejść poprzez ceremonie religijne. Takie, które uczą orientacji na mapie duchowych dróg i niczym niezawodne drogowskazy kierują życiem osoby wierzącej w wędrowaniu ku ostatecznej Realności.

Obrzędy przejścia (*rites de passage*) to religioznawczy termin oznaczający rytuały wprowadzające w tajemnice wiary lub społeczności. Cechą charakterystyczną tych obrzędów jest zmiana (odebranie i nadanie) jakiejś właściwości poddawanego im człowieka. Często służą do podkreślenia przełomowych momentów życia ludzkiego. Arnold von Gennep opisał to pojęcie z perspektywy różnych obrzędów, które związane są z takimi rytami jak: fizyczne przejście przez terytorium, powitanie i włączenie obcego do społeczeństwa, ciąża i narodzenie dziecka, przejście z fazy życia dziecięcej do dojrzałości, inicjacja do stowarzyszeń, kast, grup religijnych, zaręczyny i małżeństwo, pogrzeb. Rytuały przejścia związane są zatem z obrzędami inicjacyjnymi i przygotowują ich uczestników do wejścia poza bramę nieznaną niebezpiecznej rzeczywistości duchowej. Nieznanej, bo doświadczanej w inny niż dotychczas sposób. Niebezpiecznej, bo pełnej napięcia między tym, co widzialne a niewidzialne, między dobrem a złem, biernością i aktywnością, uśpieniem a aktywnością wewnętrzną życia.¹

¹ Por. A. VAN GENNEP, *Obrzędy przejścia: systematyczne studium ceremonii: o bramie i progu (...)* i o innych rzeczach, Warszawa 2006, 29-39; G. VAN DER LEEUW, *Fenomenologia religii*, Warszawa 1997, 37-44; M. ELIADE, *Traktat o historii religii*, Warszawa 2000, 32n.

W każdej tradycji religijnej można wskazać i opisać obrzędy przejścia. Chrześcijańskie *rites de passage* mają ogromne znaczenie dla życia wewnętrznego każdego ucznia Chrystusa. Polegają na wprowadzeniu w tajemnice wiary i służą pogłębianiu życia duchowego, przygotowują do kontaktu z Bogiem. Obserwując życie Kościoła, chociażby z perspektywy parafii, można mieć wrażenie, że współcześnie inicjowani - bohaterowie tych obrzędów nie zawsze są świadomi tego, czego doświadcniają. Czy dzisiejsi neofici wprowadzani w tajniki chrześcijańskich misteriiów uświadamiają sobie wagę odpowiednio przyjmowanych sakramentów, które wprowadzać mają do Wewnątrz, czyli do prawdziwej rzeczywistości Boga? Poniższy tekst, będący refleksją religjologa, ma na celu wskazać na niezwykle głęboką treść i przesłanie, jakie te zwyczaje odkrywają. Dedykowany jest młodemu neofitom, szczególnie tym, którzy niestety dość często wkraczają na tajemne ścieżki Boże z ekscentryczną nonszalancją i roztargnieniem. Zaczniemy od teorii rytów przejścia.

1. Symbolika przejścia

„Człowiek otrzymuje wiedzę na temat świętości, ponieważ się ona PRZEJAWIA, ponieważ okazuje się, że jest ona całkowicie inna od tego, co świeckie.”² Tego rodzaju odczuwane przejawy świętości określa się hierofaniami (z gr. *hieros* = święte i *phainomai* = pokazywać się). Hierofania oznacza, że świętość się nam objawia. Historia religii opisuje wielką liczbę takich „objawień” – od najbardziej podstawowych (w kamieniach, w drzewach itp.) do hierofancji najwyższej, którą dla chrześcijanina jest wcielenie się Boga w Jezusa Chrystusa. Współczesny człowiek Zachodu ze sceptycyzmem przyjmuje tego rodzaju formy świętości z powodu których ludzie organizują kult wokół kamieni, drzew, gór itp. Jednakże nie chodzi tu o modlenie się do przedmiotu jako takiego, ale o okazanie szacunku i czci wobec tego, co jest inne, „święte”, co zostało objawione za pośrednictwem danego przedmiotu. Aby doświadczyć tego, co „święte”, „objawione” należy tam WEJŚĆ.

Każde istnienie przeznaczone jest do „przejścia”: człowiek z preegzystencji przechodzi do życia, potem z życia przechodzi do śmierci. We wszystkich rytach i symbolizmach „przejścia” wyraża się unikalne ujęcie ludzkiej egzystencji: człowiek nawet jeśli się narodzi, nie jest jeszcze gotów, musi się narodzić ponownie – w duchu. Stanie się pełnym człowiekiem dopiero po „przestąpieniu progu” – ze stanu embrionalnego, niepełnego do stanu dojrzałego, do stanu pełni. Egzystencja ludzka dostępuje pełnego wymiaru dopiero za sprawą rytuałów przejścia, następujących po sobie inicjacji.

Symbolika przejścia człowieka religijnego (*homo religiosus*) dotyczy całego otoczenia: drogi do pokonania, drogi do domu, do pracy, mostów, tuneli, przez które musi przejść by dostać się do określonego punktu. W symbolice tej, zwłaszcza dotyczy to domu, ważny jest moment „progu”, miejsca rozgraniczenia między zewnątrz a wewnątrz. Punkt ten wskazuje na możliwość przejścia z jednej strefy do drugiej. Wyobrażenia niebezpiecznych przejść to obrazy mostu, wąskiej ścieżki, często wiodącej pod górę, wąskiej bramy. Symbole te dominują w mitologii religijnej, w obrzędach pogrze-

² Cyt. M. ELIADE, *Sacrum i profanum*, Warszawa 1999, 7.

bowych i inicjacjach, w tym także w chrześcijańskich. Inicjacja, śmierć, ekstaza mistyczna, poznanie absolutne i wiara w judaizmie i w chrześcijaństwie oznaczają przejście z jednego sposobu istnienia do drugiego. Wskazują na prawdziwą przemianę ontologiczną.³ Dom jest symbolem gniazda, miejsca stałego pobytu na świecie. Pielgrzymi i asceci wyrzekają się tego „idąc stale przed siebie”, zmieniając stałe miejsce pobytu. Wyrażają pragnienie porzucenia świata, wszelkiego stałego miejsca pobytu na świecie. Ci, którzy wybrali poszukiwanie, drogę do Centrum, muszą wyrzec się miejsca w rodzinie i we wspólnotcie, poświęcić się wędrowce do najwyższej prawdy. W religiach wysoko rozwiniętych, utożsamia się ona z Ukrytym Bogiem – *Deus Absconditus*.⁴

Wizje świętego Pawła wskazują na most „wąski jak włos”, który łączy świat ziemski z domem Boga w niebie: „Wchodźcie przez wąską bramę, bo szeroka brama i szeroka droga prowadzą was na zatracenie i wielu tędy idzie. A jakże ciasna jest brama i jak wąska droga, która prowadzi do życia! I niewielu ją odkrywa!” (Mt 7, 13-14).⁵ Tego rodzaju opisy ukazują prawdę o tym, jak trudno jest zdobyć wiarę i poznanie prawdy o rzeczywistości, do której zaprasza Bóg. Przemiany można doznać pośród codziennych zdarzeń, w centrum związanego z nimi świata. W przeżywaniu człowieka religijnego codziennie można odkrywać „szyfry”. Najzwyczajniejsze działanie może odnosić się do aktu duchowego. Droga i przejście może stać się symbolem pielgrzymki – wędrowki do centrum świata.⁶ Ryty przejścia odgrywają więc bardzo ważną rolę w życiu człowieka religijnego. Są rytami dojrzewania, przechodzenia z jednej klasy wiekowej do drugiej, od stanu dziecięcego do chłopięcego, potem do wieku młodzieńczego i do dorosłości. Rytuały tego rodzaju odprawiane są przy okazji narodzin, zaślubin i śmierci. Chodzi o inicjację, ponieważ te zdarzenia oznaczają radykalną zmianę statusu istnienia ontologicznego i społecznego.

Dla człowieka niereligijnego narodziny, zaślubiny i śmierć są wydarzeniami dotyczącymi jego indywidualności i najbliższej rodziny. W niereligijnym oglądzie rzeczywistości tracą one charakter rytualny i nie oznaczają nic więcej ponad swą nazwę: narodziny, zgon lub oficjalne uznanie aktu miłosnego.⁷

2. Schemat inicjacji religijnej

Rytuały inicjacyjne składają się ze sprawdzianów, symbolicznej śmierci i ponownych narodzin (zmartwychwstania). Schemat ten podlega prawu „nadludzkiemu”, „nie z tego świata”, ponieważ neofita poddający się próbie naśladuje zachowanie nadludzkie, boskie. *Homo religiosus* chce być inny niż jest na płaszczyźnie naturalnej. Chce się upodabniać do obrazu objawionego w historii świętej. Dąży do religijnego ideału ludzkości. Inicjacja polega na potrójnym „objawieniu”: objawieniu

³ M. ELIADE, *Traktat o historii religii*, dz. cyt., 28-32; TENZE, *Sacrum i profanum*, dz. cyt., 148n.

⁴ *Tamże*.

⁵ Cytaty biblijne pochodzą z Biblii Poznańskiej pod red. M. Petera, M. Wolniewicza, Poznań 1999. Por. M. ELIADE, *Sacrum i profanum*, dz. cyt., 150.

⁶ M. ELIADE, *Traktat o historii religii*, dz. cyt., 396-400; TENZE, *Sacrum i profanum*, dz. cyt., 151.

⁷ Por. *tamże*, 153-155.

sacrum, śmierci i seksualności. Dziecku doświadczenia te są obce. Człowiek inicjowany poznaje je i włącza w obręb swego nowego „ja”. Neofita umiera w infantylnym świeckim sposobie życia i rodzi się na nowo do innego rodzaju istnienia, uświęconego, umożliwiającego poznanie i wiedzę. Inicjowany jest nowym człowiekiem, „zmartwychwstałym”, tym, który zna tajemnice i posiada „objawienie metafizyczne”. W trakcie treningu poprzedzającego inicjację poznaje święte historie o początkach świata, prawdziwie imiona bogów, dowiaduje się jak działają oni podczas ceremonii inicjacyjnych. Inicjacja zatem stanowi kontynuację lub początek procesu duchowego dojrzewania.

Obrzęd przejścia składa się zawsze z trzech faz, ale długość ich trwania może być różna. Niektóre elementy mogą być niezauważalne, inne trwają nawet kilka lat.

Faza wyłączenia (preliminarna, separacji) polega na odebraniu statusu jednostki i wyłączenie z dotychczasowej grupy. Oznacza to najczęściej opuszczenie świata rodzinnego domu i zaszyście się w samotności. Jest to symbol śmierci, mroku, podziemnego świata, powrotu do stanu embrionalnego. Zewnętrzными oznakami tej fazy jest np. zmiana ubioru lub nagość, malowanie lub okaleczanie ciała, oddalenie się od społeczności lub izolacja.

Kolejna faza marginalna (liminalna, okres przejściowy) to czas „zawieszenia” jednostki, która przestaje istnieć (symbolicznie) utraciwszy poprzednią rolę społeczną. Stan ten może trwać od kilku minut do kilku lat. Neofita „umiera”, przekraczając świecki nie uświęcony sposób życia „ślepcą w duchu”. Charakterystyczne jest też recytowanie mitu o powstaniu świata, co ma na celu umieszczenie inicjowanego w chwili brzasku poprzedzającego stworzenie, aby mógł wrócić do czystej karty swej egzystencji, do absolutnego początku, kiedy jeszcze nic nie było zepsute ani zaburzone. Neofita znajduje się wtedy w stanie „nocy”, aby móc zostać „stworzonym na nowo”. Towarzyszy temu tzw. chaos psychiczny neofity, który łączy się ze złożeniem ofiary. Jest to symbol nadludzkiego wywalczenia istnienia w duchu. Składający ofiarę musi zostać wcześniej wtajemniczony w misteria, zatem musi nastąpić śmierć „świeckiego ja”. Dlatego towarzyszą temu rytualne okaleczenia w fazie poprzedniej np. symboliczne tortury, robienie tatuaży, nauka tajemnych słów, obrzezanie, zapominanie swego imienia itp.⁸

Ostatni faza włączenia (postliminalna, integracji) to nadanie nowego statusu, drugie narodziny (zmartwychwstanie). Neofita zostaje wprowadzony w świętość, aby wziąć na siebie odpowiedzialność za swoje życie. Znakiem tego może być zmiana imienia. Symbolikę drugich narodzin przyjął i przewartościował judaizm i chrześcijaństwo. Św. Paweł mówi o „synach w duchu” zrodzonych przez wiarę: „Tytus moje dziecko prawdziwe we wspólnej wierze”. Św. Paweł „rodzi synów duchowych” poprzez wiarę dzięki misterium ustanowionym przez Chrystusa.⁹

⁸ Dobrym przykładem chrześcijańskiej „historii świętej” będącej wzorem fazy marginalnej może być spotkanie Szawła z Chrystusem. Stan, w jakim znalazł się Szawel (św. Paweł) po spotkaniu ze Zmartwychwstałym, określić można „nocą”. Stracił wzrok na trzy dni, przez ten czas nie jadł i nie pił. Kiedy Ananiasz pod wpływem wizji nałożył na niego ręce, Szawel ochrzcił się i stał się jednym z najbardziej gorliwych uczniów Chrystusa. Zob. Dz 9, 3-19.

⁹ Por. A. VON GENNEP, *Obrzędy przejścia*, dz. cyt., 72-83; M. ELIADE, *Sacrum i profanum*, dz. cyt., 160-166.

W uproszczonym schemacie inicjacji mamy zatem trzy elementy: cierpienie, śmierć i zmartwychwstanie neofity. Chrześcijańskie obrzędy wtajemniczenia cechuje niezwykle bogata symbolika, której poszczególne treści związane są ze świętymi historiami o Chrystusie. Nowy Testament (zwłaszcza Ewangelie) zawiera opisy granicznych momentów ziemskiej egzystencji Mesjasza. Można powiedzieć, że scenariusz życia Wcielonego Boga na ziemi organizuje chrześcijański schemat rytu przejścia, a poszczególne etapy wtajemniczania wiernych w tajemnice wiary są odbiciem etapów życia Jezusa. Zobaczmy na konkretnych przykładach, czy propozycja takiej analizy zwyczajów chrześcijańskich ma szansę powodzenia.

3. Fenomenologia chrześcijańskich rytów przejścia

Wtajemniczenie w chrześcijaństwie odbywa się dzięki trzem sakramentom: Chrzest, Bierzmowanie, Eucharystia. Słowo sakrament według łaciny kościelnej *sacramentum* oznacza "tajemnicę religii". Późnołacińskie znaczenie tego słowa wskazuje na „przysięgę wierności”. Sam wyraz pochodzi od łac. *sacro* – „poświęcić”, „ubóstwić”.¹⁰ Według „Katechizmu Kościoła Katolickiego” sakramenty to skuteczne znaki łaski ustanowione przez Chrystusa. Dzięki tym znakom udzielane jest życie Boże. Obrzędy widzialne oznaczają urzeczywistnienie łaski i przynoszą owoc w tych, którzy je przyjmują z odpowiednim nastawieniem (KKK 1131).¹¹

Wydarzenie obrzędowe towarzyszące udzielaniu sakramentu, które ma aspekt widzialny i słyszalny pozwala identyfikować „jakość łaski”. Chrzest to początek w życiu wspólnoty, który pozwala na dalsze uczestnictwo w życiu Boga, Eucharystia oznacza udział w życiu duchowym, a Bierzmowanie to udział w męczeństwie Zbawiciela poprzez „stanie się” świadkiem wiary. Łaska udzielana jest *ex opere operato* tzn. przez samo udzielenie. Dlatego ważne jest uczestniczenie w życiu wspólnoty, która chce odnawiać duchową egzystencję i poddawać się nieustannemu działaniu mocy Boga poprzez przyprawianie do Niego członków swej rodziny.

Pierwszy stopień wtajemniczenia chrześcijańskiego to chrzest. Polega na wylaniu wody na głowę niemowlęcia (lub zanurzeniu osoby dorosłej w wodzie). Chrzest stwierdza przyjęcie do chrześcijańskiej wspólnoty. W dokumencie Komisji ds. Kultu i Bożego i Dyscypliny Sakramentów znajdziemy słowa: „Chrzest, brama do życia i królestwa Bożego”.¹² W pierwotnym Kościele przyjęcie chrztu oznaczało, że wyznawca jest człowiekiem dojrzałym do samodzielnego wyznania wiary. Kandydaci – katechumeni – byli przygotowywani do przyjęcia tajemnic wiary w okresie długiego postu, a chrzest następował w Wielkanoc. Ten zwyczaj panował w kościele rzym-

¹⁰ Por. "Sakrament", w: G. O'COLLINS, E.G. FARRUGIA, *Zwięzły słownik teologiczny*, Kraków 1993, 219n; *ABC chrześcijanina. Mały słownik*, red. S. Zalewski, Warszawa 1996, 228n.

¹¹ Kościół prawosławny uznaje Chrzest i Eucharystię za sakramenty wtajemniczenia. We wspólnotach protestanckich sakramenty rozumiane są jako połączenie Słowa Bożego i jego zewnętrznej postaci (woda, wino, chleb). Niektóre wspólnoty nie uznają działania sakramentów bez udziału wiary przyjmującego. Z uwagi na ograniczenie objętością artykułu przeanalizujemy scenariusze obrzędów sakramentalnych tylko według rozumienia Kościoła Katolickiego.

¹² <http://www.kkbids.episkopat.pl/wprowadzeniedowkl/rutulal/wprowadzenie.htm> (8.04.2009)

skim. W kościołach wschodnich zbiorowy chrzest odbywał się w dniu Trzech Króli. W obu Kościołach aż do V-VI w. chrztu udzielano tylko osobom dorosłym. Obecnie chrzci się głównie niemowlęta i dzieci przyprowadzone do wspólnoty przez rodzinę. Wtajemniczenie odbywa się bez udziału świadomości chrzczonego, ale nakłada obowiązki na rodziców i chrzestnych oraz zmienia status dziecka w oczach społeczności. „Kto nie narodzi się z wody i z Ducha, nie może wejść do Królestwa Bożego. Co rodzi się z ciała, jest ciałem, a co rodzi się z Ducha, jest Duchem” (J 3,5-6) – słowa Jezusa wskazują na konieczność rozpoczęcia nowego życia, które inicjuje narodzenie się w konkretny sposób – „z wody i Ducha”. Pragnienie spełniania woli Boga, podporządkowania się Jego przykazaniom to warunki wstąpienia na tę drogę. Chrzest dzieci zakłada zatem spełnienie tych warunków przez rodziców i chrzestnych, którzy zawierają umowę z Kościołem, iż będą wspierać dziecko w podążaniu drogą wiary aż do momentu sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej.

Kolejnym obrzędem wtajemniczenia jest Eucharystia. Pierwsze pełne uczestnictwo dziecka we Mszy Świętej połączone z przyjęciem Komunii stanowi wielkie wydarzenie w życiu wspólnoty. Dzieci przygotowywane są do przyjęcia sakramentu przez nauki i egzamin z wiedzy religijnej oraz poprzez spotkania formacyjne, w których uczestniczą też rodzice i chrzestni dziecka. Zanim nastąpi Pierwsza Komunia dzieci po raz pierwszy przystępują do spowiedzi – sakramentu pokuty zwanego też sakramentem pojednania. Jest zatem związek między osiągnięciem rytualnej czystości a „przystąpieniem” w pobliże Boga (zjednoczenie z Nim podczas Eucharystii). Dla wierzącego (i poważnie traktującego sakramenty) chrześcijanina pełne uczestnictwo w Eucharystii przez całe życie oznacza stałą gotowość przemiany siebie (systematyczna spowiedź, czy nawet kierownictwo duchowe) i przyjęcia Boga do swego życia, aby mógł On doskonalić działanie wyznawcy. Komunię można przyjąć tylko w stanie łaski uświęcającej. Zatem przez całe życie chrześcijanin powtarzać powinien to, czego dostąpił podczas Pierwszej Spowiedzi i Pierwszej Eucharystii. Jak widzimy trwa w tym schemacie ustawiczna formacja do przekraczania własnej niedoskonałości, korzystanie z łaski Bożej i pogłębianie życia wewnętrznego.

Bierzmowanie zwane jest sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej lub sakramentem dopełnienia. Istotą tego sakramentu jest przekazanie Ducha Świętego, umocnienie wiary oraz uzdolnienie do świadczenia o niej oraz jej obrony. Ma na celu silniej zjednoczyć z Jezusem Chrystusem, katolika zaś włącza w misję ewangelizacyjną Kościoła. Nazwa "bierzmowanie" powstała od staropolskiego słowa „bierzmo”, co oznaczało belkę podtrzymującą drewniany pułap domu, strop. Bierzmowanie jest zatem podtrzymywaniem, umacnianiem wiary. Odbywa się poprzez symboliczne poddanie się namaszczeniu przez biskupa. Bierzmowani przygotowują się do obrzędu poprzez specjalne nauki, muszą zdać egzamin z wiedzy o prawdach swej wiary i poddać się obrzędowi odprawianemu przez biskupa podczas Eucharystii. Fakt, iż sakramentu tego udziela biskup, a więc kapłan wyższego szczebla, nadaje obrzędowi szczególną rangę. Bierzmowani stają się dojrzałymi świadkami wiary poprzez przyjęcie odpowiedzialności za własną drogę rozwoju duchowego. Podając się temu sakramentowi otwierają się na dary Ducha Św. - działanie Boga posyłającego swoich dorosłych już w wierze uczniów do trudniejszej niż dotychczas

pracy apostołskiej. Znamienne jest, iż ten, kto nie otrzymał bierzmowania nie może otrzymać sakramentu małżeństwa i kapłaństwa.¹³

Zobaczmy teraz na przykładzie scenariusza chrztu, czy jego elementy wpisują się w schemat rytów przejścia. Poszczególne etapy obrzędu są przyporządkowane do faz schematu rytualnego. Można zastanawiać się czy zaproponowane przykłady są odpowiednie, ponieważ w przypadku chrześcijańskich rytów przejścia trudno jest uchwycić fazę marginalną (zawieszenia). Faza ta w przypadku religii naturalnych jest rozpoznawana poprzez fizyczne odłączenie neofity (lub grupy neofitów) od rodziny. Podczas współczesnego obrzędu chrztu, Eucharystii czy bierzmowania nie ma takiego „fizycznego” momentu. Jest to związane ze wspólnotowym charakterem inicjacji chrześcijańskich. Inicjowane osoby są wprowadzane do świątyni lub witane w specjalny sposób przez przedstawiciela wspólnoty religijnej - kapłana. Czasem towarzyszy temu błogosławieństwo rodziców. Jest to jedyny moment, który można uznać za symboliczne „zawieszenie” w rzeczywistości duchowej – kiedy czekają, aż kapłan wprowadzi ich przed ołtarz lub powita i zaprosi do uczestnictwa w ceremonii. Akty pokutne uznano tutaj za moment marginalny ze względu na stan duchowy neofity w tym momencie. Poprzez modlitwę błagalną kapłana, wyrzeczenie się grzechu przez inicjowanych i ich rodziny następuje oderwanie od świata grzechu i zła, uwolnienie spod władzy szatana, aby przenieść dziecko, rodziców, bierzmowanych do rzeczywistości, w której Chrystus daje środki do walki ze złem. Stan „zawieszenia” trwa do momentu potwierdzenia woli „wejścia dalej” (dialog kapłana z neofitą lub jego rodziną) czyli przyjęcia sakramentu i tego, co się z nim wiąże.¹⁴

	Elementy scenariusza sakramentu	Interpretacja
Faza wyłączenia	<p>PRZYGOTOWANIE:</p> <p>Katechumeni dorośli: nauki, wtajemniczenie w ceremonie, post poprzedzający przyjęcie chrztu;</p> <p>Rodzina dziecka: rodzice i rodzice chrzestni poddają się sakramentowi pokuty, sprawdza się ich przygotowanie do podjęcia roli wychowawców do chrześcijaństwa – zaświadczenia o byciu ochrzczonym i bierzmowanym;</p>	<p>W pierwszych wspólnotach chrześcijańskich katechumeni przygotowywali się do chrztu podczas długiego postu</p> <p>– chrzest następował zazwyczaj w Wielkanoc. To symbolizowało przejście ze starego życia (pustyni, ciemności) do nowego (wraz ze Zmartwychwstałym Mesjaszem w dniu obchodów rocznicy tego zdarzenia).</p>

¹³ Zob. "Bierzmowanie, Chrzest, Eucharystia", w: G O'COLLINS, E.G FARRUGIA, *Zwięzły słownik teologiczny, dz. cyt.*, 40n, 47n, 75n; *ABC chrześcijanina. Mały słownik, dz. cyt.*, 33, 44n, 71.

¹⁴ Oderwanie od rodziny jest dobrze widoczne w obrzędzie sakramentu małżeństwa i kapłaństwa. Rodzice oddają swoje dzieci na służbę – nowej rodzinie lub nowej wspólnoty.

	<p style="text-align: center;">WYŁĄCZENIE</p> <p>Na początku obrzędu kapłan często wychodzi przed kościół lub przed ołtarz, gdzie czeka rodzina z dziećmi. Pyta rodziców i chrzestnych, czy są świadomi obowiązków, jakie nakłada na nich decyzja o ochrzczeniu dziecka – zachowywanie Bożych przykazań, miłości Boga i bliźniego.</p> <p>Naznaczenie znakiem krzyża przez kapłana, rodziców i chrzestnych, procesja z krzyżem do ołtarza (czasami rodzice czekają już w świątyni, a procesję zastępuje się wspólnym odmówieniem aktu pokutnego);</p>	<p>Ten, kto rozpoczyna przygotowanie traci tożsamość poganina, ale jeszcze nie ma statusu chrześcijanina. Współcześnie dziecko przyniesione do świątyni również nie ma jeszcze statusu ochrzczonego. Naznaczone krzyżem przez kapłana i rodziców przybywa do ołtarza w procesji pokutnej – zostaje „wyłączone”, opuszcza świat naznaczenia przez „grzech pierworodny”. Znak krzyża na początku celebracji wyciska pieczęć Chrystusa na tym, który ma do Niego należeć i oznacza łaskę Odkupienia nabytą przez Krzyż.</p>
Faza marginalna	<p>Kapłan odmawia uroczysty egzorcyzm, modlitwę poświęcenia wody i dziękczynną, co stanowi przygotowanie do kolejnych etapów.</p>	<p>Modlitwa z egzorcyzmem to błaganie Boga o uwolnienie spod wpływu złych duchów i zmazanie piętna grzechu pierworodnego. Ma to na celu uzdolnienie ochrzczonego do odrodzenia się w stanie rajskim, w stanie pierwotnej czystości duchowej – do udziału w zwycięstwie Chrystusa nad szatanem. Po modlitwie z egzorcyzmem kapłan kładzie w milczeniu rękę na dziecku – gest ten oznacza przyjęcie nowoochrzczonego pod opiekę Kościoła, gdzie będzie umacniany i chroniony.</p>
Faza marginalna	<p>Wspólnotowe wyrzeczenie się zła i wyznanie wiary: kapłan pyta: czy wyrzekacie się grzechu, szatana, tego, co prowadzi do zła? Czy wierzycie w Boga, w Jezusa Chrystusa i w Ducha Św.? (odnowienie przez rodziców i rodziców chrzestnych przyrzeczeń chrzcielnych oraz deklaracja wiary).</p>	<p>Rodzina odnawiając przyrzeczenia chrzcielne symbolicznie opuszcza świat opanowany przez szatana i ponownie obiecuje poprawę jakości życia duchowego.</p>

Faza włączenia (ponowne narodziny)	<p>Ponowne pytanie, czy rodzice chcą przyjąć chrzest dziecka w wyznanej wierze i polanie wodą głowy dziecka lub zanurzenie w chrzcielnicy osoby dorosłej. Następuje przy tym pierwsze oficjalne wypowiedzenie imienia dziecka podczas trzykrotnego symbolicznego polania wodą: <i>ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego</i></p> <p>Namaszczenie Krzyżmem (modlitwa specjalna);</p> <p>Nałożenie białej szaty na ochrzczonego przez matkę chrzestną (słowa kapłana: <i>stałeś się nowym stworzeniem i przyoblekłeś się w Chrystusa, dlatego otrzymujesz białą szatę. Niech twoi bliscy słowem i przykładem pomagają ci zachować godność dziecka Bożego nieskalaną aż po życie wieczne</i>);</p> <p>Ojciec chrzestny zapala świecę chrzcielną (słowa kapłana: <i>Przyjmijcie Światło Chrystusa. Podtrzymywanie tego światła powierza się wam, rodzice i chrzestni, aby wasze dziecko, oświecone przez Chrystusa, postępowało zawsze jak dziecko światłości, a trwając w wierze, mogło wyjść na spotkanie przychodzącego Pana razem z wszystkimi Świętymi w niebie.</i>);</p> <p>Ochrzczony staje się członkiem wspólnoty wierzących, od tej pory może nosić miano chrześcijanina (parafia wydaje dokument zwany świadectwem chrztu).</p>	<p>Polanie wodą lub zanurzenie to starożytny symbol duchowego oczyszczenia. Podczas wykonywania tego gestu kapłan wymawia imię dziecka po raz pierwszy, a poprzez wezwanie imienia Boga (Trójcy Św.) umieszcza dziecko w nowej rzeczywistości.¹⁵</p> <p>Namaszczenie - oznacza dar Ducha Świętego dla neofity. Stał się on chrześcijaninem, toaczy "namaszczonym" Duchem Świętym, wszczepionym w Chrystusa, który jest namaszczony jako kapłan, prorok i król.</p> <p>Biała szata symbolizuje nowe życie w czystości duchowej, życie w Chrystusie.</p> <p>Światło zapalone od paschału przy ołtarzu oznacza naukę Chrystusa i gotowość opiekunów do stałego podtrzymywania płomienia tej nauki w życiu ochrzczonego (Por. KKK 1060-1690).</p>
------------------------------------	--	--

¹⁵ Por. KKK 1234-1245. Podczas chrztu imię Pańskie uświęca człowieka i chrześcijanin otrzymuje swoje imię w Kościele. Może to być imię Świętego, ucznia Chrystusa, którego życie może być wzorem wierności wobec Boga. Święty patron ma być inspiracją do praktykowania postawy miłości i zapewnia wstawiennictwo u Boga. Rodzice, chrzestni i proboszcz powinni troszczyć się, by nie nadawać dziecku imienia obcego duchowi chrześcijańskiemu. Bóg wzywa każdego po imieniu i dlatego imię każdego człowieka jest święte.

Podobnie jak wyżej można interpretować niektóre fragmenty obrzędów związanych z Pierwszą Komunią Świętą i bierzmowaniem. Niektóre z nich powtarzają się, podkreślając przez to, że każdorazowe „wtajemniczenie” wymaga właściwego przygotowania. Ten rodzaj „rytualnej rutyny” potrzebny jest, aby nauczyć się rytmu duchowego wzrastania, tak jak poprzez systematyczne klasówki w szkole utrwała się podstawowe informacje na temat budowy świata i zasad, jakie w nim rządzą. Powtarzanie się tych samych treści w każdym rycie wtajemniczenia pozwala na okresowe odnawianie wewnętrznego życia w sposób pogłębiony, bardziej rzetelny niż ma to miejsce podczas powszednich obrzędów. Takimi powtarzającymi się elementami są np. wyjście kapłana przed świątynię i powitanie neofitów, przeprowadzenie ich przez świątynię do ołtarza, akt pokutny (procesja z krzyżem lub wspólnotowe wyznanie win), symboliczne oczyszczenie duchowe poprzez przypomnienie obietnic chrzcielnych i pokropienie wodą święconą.

Powtarza się także długie przygotowanie poprzedzające przyjęcie sakramentu – spotkania formacyjne i wspólne uczestnictwo kandydatów i ich rodzin w naukach, w Eucharystii. Katechizacja dzieci przez okres przedszkolny i w szkole ma na celu stopniowe wtajemniczenie w ceremonie i nauki chrześcijańskie. Dzieci każdego roku otrzymują świadectwo katechizacji jako dowód ciągłości wychowania w duchu chrześcijańskich zasad. Bezpośrednio przed przyjęciem Pierwszej Komunii dzieci i rodzice uczestniczą w spotkaniach formacyjnych w parafii. Kandydaci są dodatkowo poddawane egzaminowi z wiedzy religijnej (podstawowe modlitwy i prawdy wiary). Katechizacja dzieci staje się w tym wypadku kontynuacją obietnic chrzcielnych opiekunów. Prawidłowo powinna temu towarzyszyć formacja duchowa poprzez wspólne uczestnictwo z rodzicami w liturgii i w okolicznościowych ceremoniach, które utrwalają wiedzę i zachowania religijne. Ważnym elementem jest obecność całej rodziny podczas obrzędów wtajemniczenia. Dla podkreślenia związku neofitów ze Zbawicielem, przyjmowanie sakramentów odbywa się najczęściej podczas Eucharystii.

Eucharystia to inaczej „dziękczynienie”, które ujmuje więź między Zbawicielem a wiernymi. Chrystus skupia przy stole ofiarnym swoich uczniów, którzy spożywają Jego ciało i krew. Każda msza powtarza moment historycznego spotkania Chrystusa z apostołami przy stole podczas ich ziemskiego żywota. Błogosławieństwo kielicha i łamanie chleba dokonywane przez kapłana jest w istocie powtarzaniem gestu Chrystusa, który niebawem nadejdzie, by spożyć z uczniami swoją część. Wszyscy, którzy biorą udział w *Communio* są ze sobą związani przez więź z Chrystusem. Zjednoczenie z braćmi jest równocześnie zjednoczeniem z Panem. Sakrament zawiera anamnezę – wspomnienie Pana, i prowadzi do ofiary – symbolicznego powtórzenia ofiary na Golgocie połączonej z dziękczynieniem ludu (bez ofiary Chrystusa nie byłoby ofiary Eucharystycznej). Czyn Boga nie jest wydarzeniem zewnętrznym, lecz stanowi udział „Głowy w członkach” i „członków w sobie nawzajem”. Poprzez uczestnictwo w Eucharystii człowiek utrzymuje stałą więź z ofiarującym się Zbawicielem.¹⁶ Misterium Eucharystii jest świętą obecnością Pana, która we wszystkich elementach: posiłku, *communio*, anamnezie i ofierze nadaje obrzędowi charakter **ponownego stworzenia**, twórczego czynu Boga, który rzuca człowieka na kolana przed tajemnicą Wcielenia. Chrystus jest obecny jako kapłan, ofiara i Kościół (ciało). „Ja jestem chlebem życia. (...) Kto spożywa ten chleb, żyć będzie na wieki” (J 6,48.58) –

¹⁶ Zob. Kol 2,18-19; Ef 4,15-16. Por. KKK 805-807; G VAN DER LEEUW, *dz. cyt.*, 326n.

ten mistyczny język pozwala w eucharystycznym przeżyciu doświadczyć tego samego zdziwienia jakie było udziałem uczniów w Emaus. Rozpoznali Pana po łamaniu chleba. Moment Przeistoczenia przypomina o tym wydarzeniu. Ludzie uczestniczący po raz pierwszy w Eucharystii są wprowadzeni do tej szczególnej relacji z Chrystusem.

Kontynuacją utrwalania więzi z Bogiem jest bierzmowanie. Podczas obrzędu biskup w dialogu z kapłanem lub katechetą głośno wypowiada pytania o prawidłowe przygotowanie do przyjęcia darów Ducha Świętego i o to, czy neofici są świadomi, jakich darów dostąpią podczas obrzędu. Kandydaci odpowiadają: „Pragniemy, aby Duch Święty, którego otrzymamy umocnił nas do mężnego wyznawania wiary i do postępowania według jej zasad.” Jest to deklaracja otwarcia się na to, co Bóg ofiarowuje uczniom gotowym na większe wyzwania na drodze wiary. Biblia mówi o siedmiu darach Ducha Św.: „I wyrosnie różdżka z pnia Jessego, wypuści się odrośl z jego korzeni. I spocznie na niej Duch Pański, duch mądrości i rozumu, duch rady i męstwa, duch wiedzy i bojaźni Pańskiej” (Iz 11,2). Siedmiu darom odpowiadają w Biblii owoce Ducha: „miłość, radość, pokój, cierpliwość, dobroć, życzliwość, wierność, łagodność, opanowanie” (Ga 5,22). Dary te związane są z mądrością wywiedzioną z wiary w Boga. Jest to rozumienie życia poprzez pryzmat wiary. Dary Ducha Świętego są cnotami uzdalniającymi do bycia łagodnym, podobnym do miłosiernego Boga. Skutek działania siedmiu darów Ducha Świętego to możliwość osiągnięcia miejsca, w którym jest Bóg.¹⁷

Nawet pobieżna analiza poszczególnych elementów scenariuszy chrześcijańskich rytuałów przejścia, ukazuje podobny schemat ich przebiegu i podkreśla związek z wzorcowym przekraczaniem granic między „starym i nowym życiem”, jakiego nauczał Chrystus. Rytuały potrzebne są we wchodzeniu na kolejne stopnie „zrozumienia” tajemnic wiary. Stałymi, powtarzającymi się etapami tej drogi są cierpienie, śmierć i ponowne narodziny. Człowiek staje się na nowo uczniem Boga, który dopuszcza go do coraz doskonalszego oglądu rzeczywistości. Pod warunkiem, że człowiek poważnie traktuje przygotowanie do przyjęcia łaski. G. van der Leeuw opisując chrześcijańskie rytmy przejścia, słusznie zauważył, iż sakrament odsłania najgłębsze dno życiowych czynności, aż do miejsca ich zetknięcia z boskością. Dzięki temu codzienność zostaje przekazana mocy Boga.¹⁸ Sakrament jest jednocześnie *fascinas, tremendum i misterium*. Staje się bramą, przez którą dobrze przygotowany neofita z odpowiednim nastawieniem może wejść do Wnętrza. Czyli na drogi prawidłowego duchowego rozwoju, które zaprowadzą go do rzeczywistego spotkania z Bogiem.

Zakończenie

Sakramenty są otwarciem drogi do życia duchowego najwyższej jakości. Powyżej skupiliśmy się tylko na obrzędach wtajemniczenia. Także pozostałe sakramenty: pokuty, małżeństwa, kapłaństwa, namaszczenia chorych, czy tzw. sakramentalia (błogosławieństwa i gesty typu znak krzyża) otwierają chrześcijaninowi ścieżkę prowadzącą do Wnętrza. Wtajemniczenie chrześcijańskie przebiega etapami i stopniowo przygotowuje do podejmowania większych wyzwań w ramach religijnego wzrastania. Znaki ze-

¹⁷ Por. J. SZYMIK, *Siedem darów Ducha*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TD/7darowd_szymik.html

¹⁸ Zob. G. VAN DER LEEUW, *dz. cyt.*, 325.

wewnętrzne czyli obrzędy pozwalają interpretować sakrament jako wydarzenie graniczne dla *homo religiosus*. Człowiek musi dobrowolnie odejść od „starego samego siebie”, umrzeć i narodzić się na nowo. Chrzest jest początkiem chrześcijańskiej drogi, wejściem po raz pierwszy w rzeczywistość Boga. Pierwsze pełne uczestnictwo w Eucharystii pogłębia więź ze Zbawicielem i poprzez systematyczne uczestnictwo w Ofierze przygotowuje chrześcijanina do podejmowania regularnej formacji. Bierzmowanie utrwala postawę wierzącego i otwiera go na nowe silniejsze doświadczenia współpracy z łaską. Dojrzały chrześcijanin może podejmować ważne zadania takie jak założenie rodziny i przekazywanie wiary swoim dzieciom czy wejście w stan kapłański lub zakonny, by oddać się Bogu na wyłączność.

Droga wtajemniczenia chrześcijańskiego nie kończy się na bierzmowaniu. Każdy adept nauk Chrystusa może podjąć decyzję o pogłębianiu nabytej już wiedzy, i co najważniejsze o nawiązaniu jeszcze bliższej relacji z Bogiem. W indywidualnej ścieżce rozwoju chrześcijańskiego jest miejsce na kierownictwo duchowe, doświadczenia mistyczne, formację do radykalnego odrzucenia wszystkiego, co nie jest zgodne z powołaniem chrześcijańskim. Tajemnice relacji człowieka z Bogiem posiadają „wiele głębin”, o czym przekonują świadectwa życia świętych i błogosławionych. Tylko od wewnętrznej decyzji każdego ucznia Chrystusa zależy, na którą zdecydują się wypłynąć. Chrystusowe „Pójdź za Mną” rozpoczyna przeżywanie wtajemniczeń w chrześcijaństwo, a sakramenty pozostawione jako znaki rozpoznawcze pomagają w odkrywaniu dróg do Wewnątrz. Do rzeczywistości, w której „Bóg Jest”.

THE CHRISTIAN RITUALS OF INITIATION AS A WAY TO THE INSIDE

Summary

The study of religion describes the rites of passage as the ceremonies which introduce into mysteries of faith or society. Arnold van Gennep described them as characteristic forms of the turning points in human's life, for example: crossing an unfamiliar territory, greeting and incorporation to the society, pregnancy and birth of a child, transition from childhood to adult life, the initiation to an occult society or religious groups, an engagement and matrimony, funeral. The rites of passage are closely connected with initiation's ceremonies. They prepare the participants for passage to The Inside, or in other words to the reality of The Real God. The people can enter the reality of God through the ceremonies which are like signposts on the paths of believers.

The sacraments are an opening of the ways to the best quality spiritual life. They are very important crucial moments for *homo religiosus*. A man should leave the “old himself”, should die and resurrect to a new spiritual life. The baptism is the beginning of the Christian path, an entering into the reality of God for the first time. The First Communion deepens the bond with Christ. Through systematic participation in the Eucharist prepare the believers to make an attempt regular religious formation. The Sacrament of Confirmation consolidate the believer's attitude to faith and opens him for strength and power of God's spiritual gifts. The adult Christian can take the most important duties of faith for example: marriage, creating a family, showing the ways of God to children or becoming a priest to serve the God solely.